

Ataması Yapılmayan Öğretmenlerin İşsizlikle Baş Etme Durumları¹

Özgür MANAV²

Gönderim Tarihi: 04.11.2022 Yayın Tarihi: 31.12.2022 Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırma ile ataması yapılmayan öğretmenlerin yaşam zorluklarının, atanamama gerçekliğini nasıl değerlendirdiklerinin ve bu durumla nasıl başa çıkabildiklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın, ataması yapılmayan öğretmenlerin sorunlarının çözümü noktasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu, Tokat İli sınırları içinde yaşayan, ataması yapılmamış 16 öğretmen oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak araştırma verileri elde edilmiştir. Araştırma verileri görüşme yoluyla elde edilmiş, yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcı onayına bağlı ses kaydı alınmıştır. Verilerin analizi betimsel analiz yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların tamamının sadece öğretmen olarak atanmayı değil özellikle kendi branşlarından atanarak öğretmenlik mesleğini yapmak istedikleri ve güvencesiz işlerde çalışmanın kendilerini olumsuz etkilediğini ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca katılımcıların tamamının işsizlikle mücadelede çektiği sıkıntıların duygu durumlarını olumsuz etkilediği ve işsizlikten kaynaklanan gelecek kaygısını da yoğun biçimde yaşadıkları söylenebilir. Görüşme yapılan katılımcıların büyük bir çoğunluğu Milli Eğitim Bakanlığı'nın istihdam ve atama politikalarını eleştirmektedir. Araştırma sonuçlarına göre eğitim fakülteleri kontenjanlarının hiçbir öğretmeni açıkta bırakmayacak biçimde belirlenmesi, tüm eğitim fakültesi mezunlarının atamasının yapılması, kaynak dışı öğretmen alımlarının ve pedagojik formasyon gibi uygulamaların sonlandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, atanma, işsizlik, kaygı

Unemployment Coping Situations of Unassigned Teachers

Abstract

With this research, it is aimed to determine the life difficulties of the teachers who are not appointed, how they evaluate the reality of not being appointed and how they can cope with this situation. Therefore, it is thought that the research will contribute to the solution of the problems of the teachers who are not appointed. The study group of the research consists of 16 unappointed teachers living within the borders of Tokat Province. In this study, research data were obtained by using a semi-structured interview form with a qualitative research method. The research data were obtained through interviews, and audio recordings were taken based on the consent of the participants in the face-to-face interviews. The analysis of the data was carried out through descriptive analysis. As a result of the research, it was seen that all of the participants not only wanted to be appointed as a teacher, but also wanted to do the teaching profession by being appointed from their own branch and stated that working in precarious jobs negatively affected them. In addition, it can be said that the difficulties experienced by all of the participants in the fight against unemployment affect their mood negatively and they intensely experience the anxiety of the future arising from

¹Bu çalışma, Özgür MANAV'ın Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi 2018 tezsiz yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²Sorumlu Yazar: Özgür MANAV, Sınıf Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, ozgur_manav@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1628-6838

unemployment. The majority of the interviewed participants criticize the employment and assignment policies of the Ministry of National Education. According to the results of the research, it is recommended that the quotas of education faculties be determined in a way that will not leave any teacher unemployed, the appointment of all education faculties graduates, the termination of non-resource teacher recruitment and pedagogical formation practices.

Key Words: Teacher, appointment, unemployment, anxiety.

Giriş

Öğretmenlik mesleği toplumsal statüsü, çalışma koşulları, eğitim-öğretimin niteliğindeki rolü gibi nedenlerle geçmişten günümüze eğitim alanının önemli tartışmaları arasında yer alır. Bu tartışmalar içerisinde yer alan öğretmenlerin eğitimi ya da yetiştirilmesi konusundaki uygulamalar ise tarihsel süreçte birçok değişim yaşamıştır. Öğretmen adaylarının eğitimi, sınava dayalı adaylık seçiminden başlayan ve hizmet öncesinde pedagojik eğitimi içine alan uzun bir süreçtir. Türkiye’de tarihsel süreçte öğretmen yetiştirmeye yönelik farklı uygulamalar görülse de öğretmen yetiştirmeye yönelik yapının, 1982 düzenlemesiyle tek çatı altında toplandığını ve öğretmen yetiştirmenin üniversitelere devredildiğini görüyoruz (Kavcar, 2002). Bu süreçten sonra da öğretmen yetiştirmeye ilişkin tartışmaların devam ettiği izlenmektedir. Nitekim 1980 sonrası neoliberal dönem olarak ifade edilen süreçte öğretmen sorunlarının önemli bir ayağını da öğretmenlerin istihdam süreci ve atama biçimlerine yönelik düzenlemeler oluşturmaktadır. Son dönemde eğitim fakültelerinin sayısındaki artış, pedagojik formasyon uygulaması, kaynak dışı öğretmen istihdamı bu sorunların giderek artmasında rol oynamaktadır (Doğan ve Şahin, 2009). Neoliberal düşüncenin güvencesiz, sendikasıız, yarı zamanlı, sözleşmeli ve esnek çalışma biçimleriyle meslek alanlarını dönüştürdüğü düşünülmektedir (Demir, 2011). Dolayısıyla esnek üretime yönelik anlayışın öğretmenlerin çalışma koşulları ve istihdam biçimlerini de etkilediği söylenebilir.

Günümüzde Türkiye’de öğretmen istihdamın kadrolu, sözleşmeli ve ücretli olmak üzere üç şekilde gerçekleştiğini görülmektedir. Sözleşmeli öğretmenlik uygulaması 2005-2006 yılında başlamış ve 10.09.2005 tarih ve 25932 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “Milli Eğitim Bakanlığı Taşra Teşkilatında Öğretmen İhtiyacının Karşılınması Bakımından Alanlar Bazında Öğretici Görevinde Kısmi Zamanlı Geçici Personel İstihdamı ile Bu Personele Ödenecek Ücretler” kararıyla yasal bir zemine oturtulmuştur (Yılmaz, 2018). Diğer geçici istihdam tipi ücretli öğretmenlikse DMK (Devlet Memurları Kanunu) 89. Maddesine göre öğretmen sayısının yetersizliğinde “Milli Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararı”nın 9. Maddesine göre düzenlenmiştir. Öğretmenlerin birbirinden farklı biçimde istihdam edilmelerinin öğretmenler arasındaki dayanışma ve iş birliğine zarar verdiği ve öğretmen emeğinden ucuz iş gücü yaratmanın önünü açtığı değerlendirilmektedir (Gemici, 2008; Buyruk, 2013; Yıldız ve Ünlü, 2014; Alğan, 2016). Türkiye’de sözleşmeli ve ücretli öğretmenlik uygulamasıyla bir yandan güvenceli çalışmanın diğer yandan eşit statüde aynı işi yapanlar arasında adalet duygusunun zarar gördüğü yeni bir dönem yaşanmaktadır (Tuncer, 2012; Polat, 2013; Öğülmüş, Yıldırım ve Aslan, 2013; Güvercin, 2014; Çalışıcı, Çelik ve Kırıl, 2018, Yılmaz, 2018).

Öğretmenlik mesleğindeki dönüşüm, istihdam biçimlerindeki farklılaşma ve çalışma koşullarındaki değişimin yanında, Türkiye’de atama koşullarının zorlaştırılması ve merkezi bir sınavın atama sürecine eklenmesi sonucu yaşanan “öğretmen işsizliği” gerçekliğiyle bir başka boyuta taşınmıştır. Zira öğretmen olarak atanmak için üniversitelerin eğitim fakültelerinin ilgili bölümlerini bitirmek ya da diğer fakültelerden mezun olunmuş ise pedagojik formasyon eğitimi sertifikası koşulu aranmakta iken 2002 yılından bu yana Kamu Personeli Seçme Sınavı’nda (KPSS) yeterli puanı alabilmek atanabilmenin diğer bir koşulu haline getirilmiştir (Yüksel, 2004). Sınav mantığının doğal bir sonucu olarak görece başarılı olanların atamaları yapılmış, ataması yapılmayan büyük bir grup ise başarısız kabul edilerek mesleğini icra etmekten uzak kalmışlardır. Bu yapının

ürettiği ataması yapılmayan öğretmen sayısı gün geçtikçe artarak günümüzde önemli bir toplumsal soruna dönüşmüştür. Süreçte öğretmen işsizliğinin artışında Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) eğitim fakültelerine ihtiyacın üstünde fazla öğrenci almasının rolü büyük olmuştur (Doğan ve Şahin, 2009; Karagözoğlu, 2009). 2022 yılında yapılan Kamu Personeli Seçme Sınavı'nın (KPSS) Öğretmenlik Alan Bilgisi kısmına müracaat eden öğretmen aday sayısının 476.974 (ÖSYM, 2022) olması bahsedilen politikanın yansıması olarak değerlendirilmektedir. Öğretmen adaylarının atanması konusundaki belirsizlik onların kaygı, stres ve umutsuzluk gibi olumsuz duygular yaşamalarına neden olurken (Şar, Işıklar ve Aydoğan, 2012) aynı zamanda sınavı kazanamayanların içine kapandıkları, sınavlarla ilgili sorulara maruz kalmamak için kendilerini yakın çevrelerinden izole ettikleri aktarılmaktadır (Gökçe, 2014, Çınkır ve Kurum, 2017).

Ataması yapılmayan öğretmenlerin baş etmek durumunda kaldıkları ekonomik ve sosyal sorunlar, atanma sürelerinin uzamasıyla artmakta ve boyut değiştirmektedir. Ataması yapılmayan öğretmenler bir yandan maddi sorunlarla diğer yandan yıllar geçtikçe büyüyen ve intihara varan boyutlarda yaşanan sosyal ve psikolojik sorunlarla yüzleşmişlerdir (Çınkır ve Kurum, 2017). Erten ise (2018) araştırmasında 2006 yılından 2018'e kadar 42 ataması yapılmayan öğretmenin intihar ettiği bilgisini paylaşmıştır.

Diğer yandan ataması yapılmayan öğretmenleri özel sektörde ve kamuda ucuz işgücü ve esnek çalışma biçimlerine göre istihdam gibi zorlu koşullar beklemektedir. Kimi ataması yapılmayan öğretmenler ise başka sektörlerle yönelerek kendi mesleklerinden uzaklaşmaktadır. Ataması yapılmayan öğretmenlerin kamuda daha rahat iş bulabilecekleri pozisyonlar dışında özel sektörde de arayış içerisinde olmaları doğal bir sonuç olmaktadır. Nitekim Develi ve Ar'ın (2021) araştırması eğitim fakültesi öğrencilerinin atamalarının yapılmaması durumunda herhangi bir işte çalışma eğiliminde olmaları, kabullenilmiş bir gerçekliğin yansıması olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu gelişmelerin öğretmenlik mesleğinin statü kaybına uğramasına ve toplumsal algısında olumsuz değişimlerin yaşanmasına neden olduğu değerlendirilmektedir (Ünsal 2018).

Nitekim öğretmenlerin karşı karşıya oldukları işsizlik gerçeği henüz öğretmen adaylığı sürecinde kaygı ve stresle tükenmişliğe neden olabilmekte, öğretmen adaylarını farklı mesleklere yönelmeye zorlayabilmekte ve maddi-manevi sorunlarla büyüyen yaşamsal güçlüklerle neden olabilmektedir. Diğer yandan eğitimin bireysel ve toplumsal getirisi üzerindeki algıya zarar verme, sınava bağımlı bir toplum yaratırken buna bağlı kurs, kaynak kitap gibi kar odaklı bir sektör oluşturma, öğretmen mesleki yeterliliklerini yalnızca bir sınava ilişkilendirme, öğretmenlerin özel sektörde ve kamuda ucuz iş görenler olarak istihdam edilmesi ve mesleğin toplumsal kabulünde olumsuzluklar yaratma gibi birçok olumsuz sonucunun yaşandığı söylenebilir.

Alanyazın incelendiğinde Türkiye'de son dönemde öğretmenlik mesleğindeki dönüşümü inceleyen araştırmaların sayısında artış izlenmektedir (Güvercin, 2014; Ünal, 2011, Şimşek, Ercan ve Karar, 2013; Ünsal, 2021). Bu dönüşümü, öğretmen yetiştirme ve istihdamında yaşanan sorunlar odağından ele alan çalışmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir (Doğan, 2005; Uygun, 2012; Safran, 2014; Gönülaçar, 2016;). Saç, 2016; Köse, 2017; Çalışıcı, 2019; Akpunar ve Erdamar, 2020; Deliveli ve Ar, 2021). Ataması yapılmayan öğretmenlerin yaşadıkları sorunlara ilişkin çalışmalarına yeterli olmadığı değerlendirilmektedir (Şar, Işıklar ve Aydoğan, 2012; Gökçe, 2014; Çınkır ve Kurum, 2017; Kiraz & Kurul, 2018). Araştırmaların daha çok atama şartı olarak getirilen sınav ve mülakat sürecine yönelik değişkenleri incelediği gözlenmiştir (Gündoğdu, Çimen ve Turan, 2008; Koşar ve Tösten, 2012; Kuran, 2012; Erdem ve Soylu, 2013; Güven ve Dak, 2017; Koşar ve Kılınç, 2018). Dolayısıyla bu araştırma, istihdam koşulları ya da sınava dayalı eleştirel bakışla birlikte daha çok öğretmen işsizlerin yaşam güçlüklerine odaklanmaktadır. Zorlaşan koşullara bağlı öğretmen işsizliği, aile hayatı, bireysel ve sosyal yaşama ilişkin güçlüklerle birlikte öğretmenlik mesleğinin dönüşümü

üzerinden görülmeye çalışılmıştır. Diğer yandan bu araştırma ile ataması yapılmayan öğretmenlerin atanamama kaygı durumlarının belirlenerek, ataması yapılmayan öğretmenlerin içinde buldukları zorluklara ilişkin toplumda farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın bakış açısıyla alanyazına katkı sağlamaması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın tasarımına ilişkin kullanılan model, araştırmanın çalışma grubu, veri toplamaya ilişkin bilgiler, verilerin analiz süreci ve araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik önlemlerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma modellerinden durum çalışması yoluyla yapılandırılmıştır. Durum çalışmasında, incelenecek duruma ilişkin farklı değişkenler ilgili durumla bir bütün olarak değerlendirilir ve birbirlerini nasıl etkiledikleri derinlemesine anlaşılmasına çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada ataması yapılmayan öğretmenlerin işsizlikle nasıl baş etmeye çalıştıkları, bu durumun yaşanmalarını nasıl etkilediği ayrıntılı biçimde incelenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada çalışma grubu, araştırmacının belirlediği birtakım ölçütlere göre oluşturulmuştur. Bu nedenle amaçlı örneklem çeşitlerinden ölçüt örneklem çalışma grubunun belirlenmesinde kullanılmıştır. Creswell (2007) ve Yıldırım ve Şimşek (2011) ölçüt örneklemde, çalışma grubunun belirlenmesinde kullanılan ölçütün araştırmacılar tarafından oluşturulduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada ölçütler oluşturulurken yaşanan gerçekliği yansıtmaya çalışılmıştır. 30 yaş ve altında görevlerini sürdüren dokuz öğretmen ve 31-40 yaş arasında bulunan yedi öğretmen olarak grup sayılarının birbirine yakın olması sağlanmıştır. Ayrıca branş olarak da farklı branşlarda ataması yapılmayan öğretmenlerin katılımcı olmaları gözetilmiş, 16 katılımcının 12 farklı branş öğretmeninden oluşması sağlanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın çalışma grubunu, Tokat İli sınırları içinde bulunan, ataması yapılmamış 16 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan ataması yapılmamış öğretmenlere ilişkin kriterler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Görüşmeci	Lisans Mezuniyet	Tamamlanan Lisans Programı	Yaş Aralığı	Cinsiyet
G1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Sosyal Bilgiler	31-40 yaş arası	Erkek
G2	Akdeniz Üniversitesi	Felsefe Grubu	31-40 yaş arası	Kadın
G3	Anadolu Üniversitesi (A.Ö)	Okul Öncesi	31-40 yaş arası	Kadın
G4	Cumhuriyet Üniversitesi	Sosyal Bilgiler	30 yaş ve altı	Kadın
G5	Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)	İngilizce	30 yaş ve altı	Kadın
G6	Erciyes Üniversitesi	Fen Bilgisi	30 yaş ve altı	Erkek
G7	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	Sınıf Öğretmenliği	30 yaş ve altı	Erkek
G8	Gazi Üniversitesi	Zihinsel Engelliler	30 yaş ve altı	Kadın

G9	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Matematik	30 yaş ve altı	Kadın
G10	Kırıkkale Üniversitesi	Sınıf Öğretmenliği	30 yaş ve altı	Kadın
G11	Mersin Üniversitesi	T.D ve Edebiyatı	31-40 yaş arası	Erkek
G12	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Beden Eğitimi	31-40 yaş arası	Erkek
G13	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Tarih	31-40 yaş arası	Erkek
G14	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Sınıf Öğretmenliği	30 yaş ve altı	Kadın
G15	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Müzik	31-40 yaş arası	Kadın
G16	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Matematik	30 yaş ve altı	Erkek

Veri Toplama Araçları

Veriler, eğitim bilimleri alanında iki alan uzmanının görüşünden yararlanarak son şeklini verdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde kişisel bilgiler kısmında dokuz soru, ikinci bölümde ise yedi araştırma sorusu yer almıştır. Bu sorulardan bir kısmında sondaj sorular kullanılmıştır. Araştırma verileri, Tokat İli sınırları içerisinde onların görüşme yer ve zaman talepleri doğrultusunda yüz yüze görüşmeler yolu ile toplanmıştır. Her bir görüşme ortalama 40 dakika kadar sürmüştür. McCracken (1998) görüşmenin, araştırmacının görüşmecinin duygu ve düşüncelerine doğrudan tanık olma imkânı verdiğini söyler. Zira yapılan görüşmeler esnasında katılımcıların ses tonu, vurgu ve mimiklerinin anlatılanları daha etkili kıldığı ve anlaşılmayı kolaylaştırdığı deneyimlenmiştir. Görüşmede veriler katılımcı onayı alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Katılımcıların tamamı ses kaydı için onay vermişlerdir. Rummel'in (1970) belirttiği üzere bu yöntem görüşme akışının bozulmasının önüne geçmesi, zamandan tasarruf ve araştırmacının görüşmeye daha fazla odaklanarak ayrıntılar üzerinde durulmasına olanak sağlaması gibi katkılar sağlamaktadır.

Verilerin Analizi

Alınan görüşme kayıtları araştırmacılar tarafından dinlenerek hazırlanan görüşme tablosuna aktarılmıştır. Katılımcılara ait tüm ifadelerin yer aldığı tablo, 15 sayfadan oluşmaktadır. Her soru için tüm katılımcıların ifadeleri alt alta verilerek bir bütünlük sağlanmaya çalışılmış, araştırmacılar tarafından her soru ayrı ayrı değerlendirilerek analiz edilmiştir. Veri analizinde betimsel veri analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma analizi sonunda beş başlık altında araştırma bulguları yapılandırılmıştır. Kümbetoğlu (2005) betimsel veri analizinde dil ve anlatıma yönelik farklı özelliklere dayalı bir analizin gerçekleştiği ifade eder. Bu çalışmada diyaloglara ilişkin ayrıntılar ve katılımcıların olgulara yaklaşımları olabildiğince yaşanan gerçekliğe uygun aktarılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Doğrudan alıntılar yapılırken katılımcılar, görüşmeciyi (G) ifade edecek biçimde sırasıyla G1, G2, G3..., şeklinde kodlanmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Önlemler

Nitel araştırmalarda geçerlik kavramı bulgulara ilişkin doğruluk, güvenirlilik kavramı ise araştırma bulgularına yönelik tekrar ulaşılabilirlik anlamına gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın iç geçerliğini artırmak amacıyla ayrıntılı alanyazın taraması yapılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Daha sonra iki alan uzmanının görüşüne

başvurularak görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Katılımcıların seçiminde farklı branşlarda ve farklı atanmama süresine sahip olan öğretmenlerden oluşmasına özen gösterilmiştir. Görüşmelerin katılımcıların kendilerini rahat hissedecekleri ortamda gerçekleşmesi önemsenmiş, bu nedenle görüşme yeri ve zamanı katılımcıların isteklerine göre düzenlenmiştir. Ayrıca ses kaydı için öğretmenlerden izin alınmış ve kayıtların araştırmacı dışında hiçbir kişi ya da kurumla paylaşılmayacağı ifade edilerek kendilerini güvende hissetmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin analiz sürecinde araştırma soruları bağlamında oluşturulan başlıklar, eğitim bilimleri alanında uzman bir akademisyenin önerileri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Katılımcıların ifadeleri aslına uygun ve olabildiğince doğrudan alıntılar yoluyla aktarılmıştır.

Bulgular

Araştırma bulguları, ataması yapılmayan öğretmenlerin işsizlikle mücadelelerini, işsizliğin maddi ve manevi bağlamda yaşamlarına yansımalarını, devletin istihdam politikalarına yönelik düşünceleri ve gelecekte atanabilme umutlarını ortaya koymaya yönelik oluşturulmuştur.

Görüşmecilerin Atanamadıkları Süre Boyunca Çalışmak Durumunda Kaldığı İşler

Ataması yapılmayan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun atanmama süresi uzadıkça başka işlere yöneldikleri görülmüştür. Ayrıca atama bekleyen öğretmenlerin yaşamlarını alıştıkları standartlarda sürdüremedikleri ve kendilerini zamanla ailelerine bir yük olarak görüp farklı işlerde çalışma kararı aldıkları izlenmektedir. Yeni mezun olan (yaklaşık bir yıl) öğretmenlerin henüz ücretli bir işte çalışmadıkları gözlenmiştir. Yaşam zorluğu gereği ücretli bir işte çalışan öğretmenlerinse farklı iş kollarında çalıştıkları görülmektedir. Görüşmecilerden 26 yaşındaki G1, ailesinin ekonomik durumlarının kötü olduğunu, kendisinin atanana kadar bir işte çalışmak zorunda kaldığını şöyle ifade etmektedir:

Ben üniversiteden mezun olduktan sonra ve üniversitede okurken kasiyerlik yaptım. Oradaki aldığım ücret yine küçük bir ücretti. Farklı yönlerden kendimi geliştirmeye ve hayatımı idame ettirmeye çalıştım. Çok bir şey değişmedi yani hayatımda. Madem bir değişiklik olmayacaktı neden okudum diye soruyum şimdi doğrusu kendime.

Görüşmecilerin çoğu ücretli öğretmenlik ve özel okulda öğretmenlik yaptıklarını bildirmişlerdir. Ücretli öğretmenlik ve özel okulda öğretmenlik yaparlarken hem kendi alanları dışında da derslere girdiklerini söylemişlerdir (G2, G4, G6). Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ise düşük ücretler karşılığında çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Ücretli öğretmenlik yapanlar geçici bir süre çalıştıktan sonra yerlerine gelen kadrolu öğretmenlerden sonra ya da aldıkları ücretin ihtiyaçlarını karşılamaması nedeniyle görevi bıraktıkları (G14), Özel okulda öğretmenlik yapanlar ve diğer herhangi bir işte çalışanlar ise düşük ücret ve ağır iş yükü karşısında belli bir süre çalıştıktan sonra işlerinden ayrıldıkları anlaşılmaktadır (G6, G8, G11, G12, G15). Bu durumu 23 yaşındaki G7 şöyle ifade etmektedir:

Şu ana kadar hep öğrenci statüsünde yaşadım ekonomik yönden bir kaygım olmadan, ailemin desteği ile hayatımı sürdürdüm. Artık öğrenci değilim altı ay boyunca çalışmadan ailemin evinde kaldım gerçekten çok zor bir durum. Öğrenciyken bir şeyler istediğimde çekinmiyordum, şu an bir ihtiyacım olduğunda dile getirmeye çekiniyorum. Ücretli öğretmenlik yapmamın bir sebebi de maddi yönden aileme yük olmamak olduğunu söyleyebilirim. En azından cep harçlığımız oluyordu. Ancak KPSS sınavına çok az bir zaman kaldığı için ücretli öğretmenliği bırakmak durumunda kaldım. Çünkü bu geçici bir iş, geleceğim yok.

Görüşmecilerin Çalışmak İstedikleri İş ve Elde Etmeyi Düşündükleri Ücrete İlişkin

Düşünceleri

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu sadece öğretmen olarak atanmayı değil kendi branşlarında atanıp çalışmayı istediklerini dile getirmişlerdir. Uzun süre çeşitli işlerde asgari ücret ve altında bir ücretle çalışan ataması yapılmayan öğretmenler, kendi branşlarında öğretmen olarak atanmayı isterlerken, ücret olarak istemlerine sınır koyarak aldıkları ücretin üstünde ancak yoksulluk sınırı altında bir ücrete razı oldukları (kadrolu öğretmen maaşı) görülmektedir. Uzun süre işsiz kalan öğretmenler, çeşitli işlerde çalışırken elde ettiği ücretin üstündeki bir ücreti yaşamlarının devamı için yeterli bulmaktadırlar. Bu durumu G9 “Kadrolu ve güvenceli olmak istiyorum ayrıca maaşımın da ülke standartlarında olması benim için yeterlidir.” derken, 35 yaşındaki G11 ifadeleri şu şekildedir:

Branşımda öğretmenlik yapmak isterdim. Yani uzmanı olduğum ve sevdiğim alanda görev yapmak hem benim önemli. Ücret konusunda önemli ama her şey değil elbette. Hayatımı belirli bir standartta devam ettirebileceğim bir ücret yeterli benim için. Eğitimimi aldığım işte hak ettiği ücrette çalışmak istiyorum kısacası.

G2 ise, kendi mezun olduğu bölümde çalışmak istediğini çünkü bu bölümde daha faydalı olabileceğini düşündüğünü, rahat bir geçim sağlayabileceği bir maaş almak istediğini belirtmiştir.

G8, daha çok kadrolu güvenceli bir işte ve kendi alanında çalışmayı ve şu an aldığı ücretin asgari ücret olduğunu, asgari ücretin iki katı üzerinde bir ücretin kendisini çok memnun edeceğini ifade etmiştir.

Görüşmecilerin Gelecekte Kadrolu ve Güvenceli Olarak Çalışabilme İnançlarına Yönelik Düşünceleri

Sınıf öğretmenliği bölümünden yeni mezun olan ya da beş-altı yıl önce mezun olanlar büyük oranda kadrolu ve güvenceli olarak atanmayı düşündükleri ancak yedi yıl ve üzerinde atama bekleyenler kadrolu ve güvenceli olarak bir devlet okuluna atanmaya dair umutlarının tükendiği görülmüştür. İki yıl önce mezun olan G10 “Kadrolu olarak çalışma ihtimalimin yüksek olduğunu, bir sene boyunca sıkı bir çalışma ile başaracağıma inanıyorum.” şeklinde atanma umudunu dile getirirken G14 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Kadrolu olarak çalışma olasılığım var şu anda. Mülakata da girdim. Puanım atanmaya yeterli. Şu an tercih yapsaydım geçen alımlarda gidiyordum. Fakat gideceğim yer doğu olduğu için gitmedim. Bu aslında tercihi kendim yaptığım için şu an ücretli öğretmenlik yapıyorum. Ve bundan da memnunum. Çünkü kendim karar verdim.

Üniversiteden belli branşlardan mezun olan katılımcıların (zihinsel engelliler, okul öncesi, felsefe, Türk dili ve edebiyatı, resim, sosyal bilgiler, matematik, ingilizce) atama kontenjanları nedeni ile atamaya ilişkin beklentilerinin düşük olduğu izlenmektedir. Bu bağlamda G16 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Kadrolu olarak çalışabileceğimi pek düşünmüyorum çünkü hem bölümümden kaynaklı atanma oranının yüksek olmaması hem de şartlarımdan dolayı kadrolu olarak atanacağımı pek düşünmüyorum. Atanma durumuma ilişkin ümitsizliğim giderek artıyor.

G12, atanabilmeye ilişkin düşüncelerini “Bu olasılığın gittikçe düştüğünü düşünüyorum. Çünkü kadro sayısında ciddi bir adaletsizlik var. Yeterli kontenjan verilmediği için umutsuzum.” şeklinde açıklarken, 34 yaşındaki G13’ün ifadeleri şu şekildedir:

Mezun sayısı çok kontenjanların az olmasından ötürü ve atama puanların çok yüksek olduğu bir bölümde olduğum için atanma şansımı çok zor görüyorum. Ama imkânsız demiyorum. Bir yandan umutların azalırken kendimi atanamayacağıma inandırmak da istemiyorum.

Görüşmecilerin Devletin Uyguladığı İstihdam Biçimleri Hakkındaki Düşünceleri

Görüşmecilerin büyük çoğunluğunun devletin farklı istihdam biçimlerini (kadrolu, sözleşmeli, ücretli) anlamsız buldukları, aynı branştan mezun oldukları halde ve aynı okulda birlikte çalışıyor olmalarına rağmen kadrolu, sözleşmeli ve ücretli öğretmen olarak farklı statüde çalıştırılmalarını anlayamadıkları görülmektedir. Eşit iş yapanların yalnızca devletin istihdam politikaları bağlamında ayrıştırılmalarını haksız olarak niteleyen katılımcıların, bu durumun kapitalist anlayışın emek üzerinden karını artırma çabası olarak yorumladıkları izlenmiştir. Bu bağlamda değerlendirmeler yapan G3 ve G5' in düşünceleri sırasıyla aşağıda sunulmuştur:

Devletimizin bu konudaki düşüncesi, biraz daha maliyeti azaltmak için ücretli öğretmenlik uygulamasına daha fazla önem vermesi şeklindedir. Ücretli çalışan bir öğretmen olarak kadrolu-ücretli ayrımının yapılması, çalışma ortamında personeli psikolojik olarak ezmektedir. Sonuçta bütün öğretmenlerle aynı işi yapmaktayız. Ama devletimizin böyle bir ayırım yapması bizim onurumuzu zedelemektedir.

Ben ücretli öğretmenlik hiç yapmadım ama öğretmenliği bu şekilde ayırmak çok yanlış bir uygulama. Bir okulda aynı işi yapıyorsunuz ancak aldığınız ücret, özlük hakları farklı. Bence bu adaletsizlik. En önemlisi toplumun sizin üzerinizdeki düşünceleri, geçici öğretmen deyip aşağılamaları... Ben ücretli öğretmenlik yapan arkadaşarımdan biliyorum bunu. Sözleşmeli öğretmenlikte ilk atama yerinde (büyük ihtimalle doğu olacak) çakılı altı sene kalındığını biliyorum. Bu da haksızlık. Kadrolu öğretmenlikte özür grubu atamaları sayesinde tayin olunabiliyor. Nerden bakarsanız bakın öğretmen atamalarını bu şekilde yapmak eşitsizlik. Ben devletin neden böyle yaptığı konusunda şöyle bir düşüncem var. Bizleri özel okullara, özel sektöre ucuz iş gücü olarak sunmak. Yani devlet, sermaye sahiplerinin yanında. Peki, bizler ne olacağız? Sosyal medyadan, televizyondan, gazetelerden, internetten vs. 100 bini aşkın öğretmen açığı olduğu anlaşılıyor. Ama devlet ancak yılda en fazla yirmi bin atama yapıyor o da sözleşmeli olarak.

Öğretmen istihdamındaki farklılığın ve öğretmenlerin bir kısmının atamasının yapılmamasını ayrımcılık, eşitlik ve hakkaniyet bağlamında değerlendiren ve ataması yapılmayan öğretmenlerin hissettiklerine yönelik düşüncelerini dile getiren bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

Sözleşmeli öğretmenler devlet kadrosuna tamamen alınmalıdır. Çünkü öğretmenin ayrımı yoktur. Hepsi tek bir statüde olmalıdır. Ücretli öğretmenlik uygulaması tam anlamıyla yapılmalıdır. Bir matematik dersine ziraat ya da gıda mühendisi veya fizik, kimya bölüm mezunları girmemelidir. (G4)

G9, G10 ve G11 ise böyle bir kategorilendirmeyi doğru bulmadıklarını, eğitim fakültelerinden mezun olmuş öğretmen adaylarının tamamının aynı eğitimi aldığını ve sonucunda öğretmen olabilmeyi hak ettiğini ve devletin ücretli-kadrolu-sözleşmeli biçiminde öğretmen ayrımı yapmasının ekonomik açıdan maliyetleri düşürmek amacıyla yapıldığını ifade ettikleri görülmüştür. Yeni bir öğretmen girdisinin maliyetini üstlenmektense daha düşük ücretle belki de öğretmen bile olmayan kişilere bu mesleği yaptırma düşüncesini doğru bulmadıkları, bu durumun toplumun öğretmen algısına da zarar verdiğini düşündükleri izlenmiştir.

Görüşmecilerin, İşsizliğin Yaşamları Üzerlerinde Oluşturduğu Psikolojik Yansımalara İlişkin Düşünceleri

Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğunun mezuniyetten hemen sonra ciddi bir psikolojik sorunla karşılaşmadıkları ancak zaman ilerledikçe hem ailelerinin hem de çevrelerinin sözlü olarak ya da davranışlarıyla üzerlerinde baskı yarattıklarını, bunun da psikolojileri üzerinde ciddi bir olumsuzluğa neden olduğunu dile getirdikleri görülmektedir. Bu baskı ikliminde ataması yapılmayan öğretmenlerin işsiz kalmak yerine "Ne iş olursa yaparım." biçiminde buldukları

duruma razı getirildiğini ve ucuz iş gücü olarak çeşitli sektörlerde çalışmaya mecbur bırakıldıkları görülmektedir. Bu durumu G7 şöyle ifade etmektedir:

Şu ana kadar hep öğrenci statüsünde yaşadım ekonomik yönden bir kaygım olmadan, ailemin desteği ile hayatımı sürdürdüm. Artık öğrenci değilim altı ay boyunca çalışmadan ailemin evinde kaldım, gerçekten çok zor bir durum bu. Öğrenciyken bir şeyler istediğimde çekinmiyordum şu an bir ihtiyacım olduğunda dile getirmeye çekiniyorum. Ücretli öğretmenlik yapmamın bir sebebi de maddi yönden aileme yük olmamak olduğunu söyleyebilirim. En azından cep harçlığımız oluyor.

Atanamama süreci ve sonrasına ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler yapan G12'nin aldığı lisans eğitiminin bir yandan istihdam güçlüğü yaratmasına diğer yandan başka bir mesleğe yapma ve işe alınma konusunda maruz bıraktığı güçlüklerle değindiği ifadeleri aşağıda verilmiştir:

Türkiye şartları belli. Kolay iş bulunmuyor. Bir de küçük bir şehirde yaşamak zorunda iseniz biraz daha zor. Beden Eğitimi öğretmeniym ama şu an Türkiye çapında şubeleri olan bir markette satış elemanı olarak çalışıyorum. Üniversite mezunu olduğumuz için öncelikle işe girmeniz daha kolay gibi düşünülse de aslında daha zor. Çoğu iş size uygun olmuyor. Uygun olanların çoğu referans istiyor. Siz de iş bulabilmek için ister istemez çıtayı düşürme yoluna gidiyorsunuz. Bu sefer de işveren sizin o işi yapamayacağınızı ya da kısa süre içerisinde işi beğenmeyip bırakacağınızı düşünüyor. İşsizlik ya da işsiz kalma durumu psikolojinizi olumsuz yönde etkilemeye başlıyor. Önce kendinizi değersiz, işe yaramaz hissediyorsunuz. Hayat standartlarınız maddi sebeplerden dolayı yavaş yavaş düşerken sosyal hayatınıza da kısıtlama getirmek zorunda kalıyorsunuz. Bir süre sonra içinize kapanmaya, toplumdaki soyutlanmaya başlıyorsunuz. Geçmişini irdelemeye, okuduğunuz üniversiteyi, seçtiğiniz bölümü sorgulamaya, başka bir bölümde okusaydım nasıl olurdu gibi düşüncelere kapılmamıza sebep oluyor. İnsanların size acıyarak baktığını ya da “okumuş da ne olmuş” gibi ilginç diyaloglarla başlayan esprilerine maruz kalıyorsunuz. Bazen kendi kendime lise öğrenimimden sonra üniversiteyi hiç okumasaydım benim için daha mı hayırlı olurdu diye düşünüyorum.

Yaşadıkları maddi sıkıntıların ötesinde psikolojik olarak uğradıkları olumsuzlukları öne çıkaran iki katılımcı (G1, G15), yaşanan sorunun sosyal bir probleme dönüştüğünün altını çizerek ve güvencesiz istihdam edilmelerinin yarattığı olumsuzlukları farkı bakış açılarıyla değerlendirmişlerdir.

Ben üniversiteden mezun olduktan sonra ve üniversitede okurken kasiyerlik yaptım. Sonra daha bu yıl özel okulda başladım. O psikolojiyi anlatamam. Herkes atandı, gitti. Öğretmen olamadım, mesleğimi yapamıyorum. O psikoloji gerçekten çok kötü. Özel okul özellikle birazcık üstüne tuz biber oldu gibi. Kasiyerken ezikliği daha az hissediyordum ama özel okulda bu ücretlere çalışmak atanan arkadaşlarınız yanında sizi hep eksik hissettiriyor. (G1)

Manevi olarak da maddi olarak da çok büyük bir sıkıntıda hissediyorum kendimi. Çünkü şu anki durumda geçimimi sağlamam gerekiyor artık. Fakat işsizlik büyük bir psikolojik sorun bu konuda empati bekliyorum. Yani şu an intihar eden insanlar var atanamadığı için. Ailesine destek olamıyor, kendi geçimini sağlayamıyor. Ailesine yük oluyor. Kendine çok büyük bir baskı yapıyor. Psikolojik derin yaralar açtığını düşünüyorum. “Hâlâ mı atanamadın” diyerek toplum tarafından da aşağılanıyor, küçümseniyor. (G15)

Katılımcıların önemli bir bölümü (G3, G6, G7, G10 ve G14) ise üniversiteyi çok zor şartlarda kazanıp bitirdiklerini ve atanmayı hak ettiklerini, ücretli öğretmenlik yaptıklarında sömestr ve yaz tatillerinde ücret alamadıklarını, seneye aynı yerde ücretli öğretmenliğe devam edip edemeyeceklerini, işsiz kalmanın gelecek kaygısına yol açtığını ve dolayısıyla psikolojilerinin alt üst olduğunu belirtmişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Öğretmen işsizliğinin, 1980 sonrasında meslek alanlarına yönelik uygulanan güvencesiz/esnek çalışma biçimleri ve eğitimde piyasa merkezli anlayışın yerleştirilmesiyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Öğretmen işsizliğinin, öğretmenleri yetersiz özlük şartlarına razı olma, eğitimin ticarileşme sürecinin parçası durumuna getirme, öğretmenleri ayrıştırarak örgütlüğünü kırma gibi birçok olumsuzluğa neden olduğu düşünülmektedir. Bu olumsuzlukların mesleğin toplumsal algısında yarattığı tahribatla birlikte kapitalizmin bireyselleştiren anlayışında sınavlar yoluyla toplumsal kabulü artırılmış kişisel başarısızlık öykülerinin yaşanmasına da yol açtığı görülmektedir. Zira kullanım olarak atanamayan öğretmen kavramının öne çıkarılması başarısızlığın öğretmen adayında ve çevresinde normalleşmesini ve kabulünü kolaylaştırmaya dönüktür. Dolayısıyla “Atanamayan Öğretmen” yaklaşımı liberal bakışın temsil ettiği kendi yazgısını seçimleriyle oluşturan bireyi temsil ederken öğretmen işsizliğini, yerine getirilmemiş bir sorumluluğun ve atanmayı hak etmeyen öğretmenin hikâyesi olarak tanımlar. Bu çalışmada kullanılan “Ataması Yapılmayan Öğretmen” kavramı ise atanma için kendi sorumluluklarını yerine getirmiş ancak herhangi bir nedenle sistem dışında bırakılan öğretmen ve sorunlarını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu iki farklı kavramsallaştırma aslında eğitime bakışta iki farklı politik anlayışın yansıması olarak birbirinden farklı eğitimsel gerçekliği ve sorunlara yaklaşımı beraberinde getirir.

Ataması yapılmayan öğretmenlere öncelikle atanmadıkları süre boyunca çalışıp çalışmadıkları ve ne tür işlere yöneldikleri sorulmuş, katılımcıların çoğunluğunun atanma süresi uzadıkça farklı işlere yönelmek zorunda kaldıkları görülmüştür. Çoğu ataması yapılmayan öğretmenin özel sektörde kendi mesleğiyle ilgisi olmayan işlerde asgari ücretle çalıştıkları, bir kısmınsa özel okul ya da kamu okullarında ücretli öğretmenlik yaptıkları izlenmiştir. Kiraz ve Kurul’un (2018) araştırmasında, ataması yapılmayan öğretmenlerin çoğunlukla dersane-etüt öğretmenliği ya da ücretli öğretmenlik yaptığı bulgusuyla kısmen farklılaşan bu araştırma verileri, ataması yapılmayan öğretmenlerin önceleri güvencesiz de olsa öğretmenlik mesleğine olan ilgisinin zaman içerisinde meslekleri dışında işler yapmaya yöneldiğini göstermektedir. Bu bulgunun ücretli ya da özel okul/dershane öğretmenliğinin çalışma şartlarının zorluğu ve düşük ücret politikası gibi nedenlerle giderek daha az tercih edilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Keçeci’nin (2021) araştırmasında katılımcıların, öğretmenlik mesleğinden ayrılma nedenlerini ekonomik nedenler, yeni kariyer fırsatları, saygınlık beklentisi olarak açıklamaları, bu araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır. Ayrıca araştırmada ataması yapılmayan öğretmenlerin eğitim-istihdam olabilirlik arasında kurulan ilişki bağlamında “o zaman neden bunca yıl okuduk” şeklinde sorgulamaya başlamaları, gelecekte eğitimin bireysel ve toplumsal getirilerini de tartışmaya açacak niteliktedir. Zira öğretmenlerin beklentisi de eğitimini aldıkları branşta öğretmenlik yapabilmektir. Diğer kadrolu öğretmen arkadaşları gibi güvenceli ve onlarla eşit şartlarda görevlerine atanmayı beklemektedirler. Deliveli ve Ar’ın (2021) araştırmasının öğretmen adaylarının temel beklentisinin kadrolu istihdam olabileceği şeklinde bulgusu, bu araştırma sonuçlarıyla benzeşmektedir. Şahin’in (2022) ise güvencesiz öğretmen istihdamı ve öğretmen işsizliğiyle öğretmenlerin özel okulların açık sömürüsüne maruz bırakıldığını savunur. Ayrıca bu araştırmada kadrolu olarak atanabilme belirsizliğinin aday öğretmenlerde kaygıyı artıran ve mesleki motivasyonlarını düşüren bir durum olarak nitelenmesi, alanyazındaki diğer araştırma bulgularında da izlenmektedir (Eraslan, 2011; Gündoğdu, Çimen ve Turan 2008; Özsarı, 2008; Karaçanta ve Koç, 2015; Özay, Diken ve Gül, 2017; Güven ve Dak, 2017). Bir başka zorluk kadrolu olarak ataması yapılmayan ve ücretli olarak görev alan öğretmenler için yaşanmaktadır. Tunç ve Taner’in (2020) araştırmasında ücretli görev yapan öğretmenlerin çalıştıkları kurumda kadrolu öğretmenler tarafından küçümsendikleri, önemsenmedikleri ve geçici olarak görüldüklerine ilişkin bulgular bu araştırma sonuçları ile tutarlıdır.

Katılımcıların gelecekte kadrolu ve güvenceli olarak atanmaya yönelik inançlarını ise ilk birkaç yıl içerisinde korudukları fakat atanmama süresi uzadıkça inançlarını kaybettikleri izlenmiştir. Nitekim Arı ve Yılmaz'ın (2015) araştırması KPSS' ye giriş sayısına göre öğretmen adaylarındaki umutsuzluğun arttığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla atama yapılmadan geçen her yılın öğretmen adayları üzerindeki baskıyı artırdığı ve hayat şartlarını ağırlaştırdığı düşünüldüğünde atanmaya ilişkin umutsuzluğun derinleşmesi de kaçınılmaz olarak görülmektedir. Araştırma bulgularına göre katılımcılar yalnızca atanmayı değil kendi branşlarında görev almayı beklerken ücret konusunda öğretmen maaşlarını yeterli buldukları izlenmiştir. Bu durum ataması yapılmayan birçok öğretmenin özel sektörde düşük ücret ve uzun mesai sürelerine maruz kalmalarıyla kadrolu öğretmen maaşını kabul edilebilir buldukları şeklinde yorumlanmıştır. Zira yapılan araştırmalar Türkiye'de kadrolu öğretmenlerin de yoksulluk sınırının altında ve gelişmiş ülkelerin gerisinde ücretle çalıştırıldığını ortaya koymaktadır (Arslan, 2017; Göker ve Gündüz, 2017; Cantürk, 2021; Yıkılmaz ve Alıncak, 2021; Yazıcı ve Cemaloğlu, 2022).

Katılımcıların ayrıca devletin öğretmenleri farklı statüde istihdam eden politikalarını eşitsiz, haksız, ayrımcı gibi nitelendirmelerle eleştirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla kadrolu, sözleşmeli, ücretli gibi farklı istihdam uygulamaları ataması yapılmayan öğretmenler tarafından olumsuz algılanmakta, her öğretmenin eşit statüde çalışması gerektiğine inanılmaktadır. Literatürde bu bulguları destekleyen birçok araştırmaya rastlanmaktadır (Akpınar ve Erdamar, 2020; Şahin, 2011; Nartgün, 2008; Uyulgan ve Akkuzu, 2015; Keçeci, 2021; Öğülmüş, Yıldırım ve Aslan, 2013; Doğan, Demir ve Turan, 2013; Çınkır ve Kurum, 2017; Yılmaz, 2018). Alanyazında yer alan araştırma bulgularının ortak olarak altını çizdiği yapının, farklı istihdam biçimleriyle insan kaynağının sömürülerek ailesine bağımlı, tükenmiş, kendine ve mesleğine yabancılaşmış bir öğretmen kimliği oluşturmak olduğu söylenebilir.

Katılımcıların işsizliğin yaşamları üzerinde oluşturduğu zorluk ve psikolojik yansımaları ilişkin görüşlerinde ise "çaresizlik" duygusunun hâkim olduğu söylenebilir. Katılımcılar, çevrenin atama ile ilgili sorularından son derece rahatsızlık duyduklarını, kendilerini toplumdan soyutladıklarını, ailelerine yük olmaktan üzüntü duyduklarını, ailelerini geçindirmek için farklı işler yapmaya yöneldiklerini, maddi olanaksızlıklardan dolayı hayat standartlarının gün geçtikçe düştüğünü, öğretmenlik yapamadıklarından dolayı üzüntü duyduklarını ve düşük ücretle zor şartlarda çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda ataması yapılmayan öğretmenlerin yaşadığı psikososyal sorunlara değinen Çınkır ve Kurum'un (2017) araştırmasında psikolojik, tükenmişlik, yabancılaşma, intihar, evlenememe gibi problemler yaşandığı izlenirken, Sezgin ve Duran'ın (2011) araştırmasında benzer kaygının KPSS sınav sürecinde de yaşandığı ve öğretmen adaylarının bu süreci yorgunluk, sıkıntı gibi kavramlarla özdeşleştirdikleri görülmektedir. Karadağ, Aydoğmuş ve Kesten' in (2020) araştırmasında ise öğretmen adaylarının mevcut atama sistemini mantıksız, acımasız, yorucu şeklinde ifadelerle değerlendirdikleri izlenmiştir.

Türkiye'de son yıllarda hızlı bir biçimde artan üniversite sayısındaki artış plansızlığa işaret ederken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınma idealine zarar vermektedir. Nitekim Türkiye'de zaman zaman büyümedeki artış istihdamla desteklenemeyerek refah artışı sağlanamamıştır (Akad, 2012). Dolayısıyla Türkiye'de son yıllarda üniversite sayıları ve mezunları hızla artarken eğitimlilerin işsizliği gündeme gelmektedir. Öğretmenler de bu eğitilmiş işsizlerin başını çekmektedir. Öğretmenlerden kendi mesleği dışında bir iş yapabilmesi ya da mesleğini kamu alanı dışında icra etmesinin beklenmesi bir yandan katılan eğitim maliyeti diğer yandan öğretmenin yaşam hakkı açısından son derece tartışmalıdır. Öğretmenlik geçimini sağlamak üzere yapılan bir işin ötesinde toplumsal görünürlüğü yüksek olan bir yaşam biçimi tercihidir. Öğretmen kurduğu iletişim, toplumsal dönüşümdeki rolü, kılık kıyafeti ve davranışlarıyla aydınlığa ve geleceğe yönelik toplumda kendini var eden bir temsilidir. Dolayısıyla yaşam biçimiyle yönünü öğretmen olarak

belirleyen bireyin yerine getirmiş olduğu sorumluluklara rağmen atamasının yapılmamasının yalnızca istemediği bir yönlendirilme değil hayalini kurduğu yaşamla da bağını koparmak anlamına geldiği değerlendirilmektedir.

Öneriler

Araştırma bulgularından yola çıkılarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Öğretmenlerin bir başka mesleğe yönelmesinin zorluğu nedeni ile öğretmen istihdamına yönelik politikalar gözden geçirilebilir.

Ataması yapılmayan öğretmenlerin sosyal yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler, bireysel öyküler bağlamında araştırılabilir.

Öğretmen örgütlülüğü üzerinden ataması yapılmayan öğretmen sorunları eğitim şurası gibi platformlara ana gündem maddesi olarak taşınabilir.

Kaynak dışı öğretmen alımları ve pedagojik formasyon gibi uygulamalara son verilerek mesleğin saygınlığının korunması ve haksız rekabetin önüne geçilmesi sağlanabilir.

Öğretmenleri ayrıştıran kadrolu, sözleşmeli ve ücretli gibi farklı statü ve haklara karşılık gelen uygulamalara bir daha geri dönülmemek üzere son verilebilir.

Son yıllarda artan üniversitelere bağlı eğitim fakülteleri sayıları gerçek ihtiyaca göre yeniden belirlenebilir ve hizmet vermeye devam edenlerin nitelik olarak gelişimlerine öncelik verilebilir.

Kaynakça

- Akad, İ. (2012). Kalkınma sürecinde büyüme ve istihdam ilişkisi: Türkiye örneği (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Akpınar, B. & Erdamar, F. S. (2020). Öğretmen istihdamı ve atanamayan öğretmenler bağlamında aşırı eğitimlilik sorunu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 838-852.
- Alğan, B. (2016). Proleterleşme. Eleştirel pedagoji sözlüğü, 8(45), 61-62.
- Arı, E. & Yılmaz, V. (2015). KPSS hazırlık kursuna devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeyleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 905-931.
- Arslan, M. M. (2017). Teaching profession in Turkey and Italy: A comparative analysis. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 761-771.
- Buyruk, H. (2013). Emek Süreci Kuramı Bağlamında Öğretmen Emeğinin Dönüşümüne Dair Bir Çözümleme. *Praksis*, (33), 61-87.
- Cantürk, G. (2021). Öğretmenlerin karşılaştıkları ekonomik sorunlar ve maaş artışı talepleriyle ilgili görüşleri: Twitter analizi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 202-203.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions* California: Sage.
- Çalışıcı, B. (2019). 2006-2018 yılları arasında Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikalarına ilişkin bir değerlendirme (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Çalışıcı Çelik, N. & Kırıl, B. (2018). Öğretmenlik mesleğine saygıya ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Turkish Studies*, 13(27), 405-432. Ankara, Türkiye.
- Çınkır, Ş. & Kurum, G. (2017). Atanmak ya da atanamamak: Ücretli öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 9-35.
- Develi, K. & Ar, T. (2021). Eğitim fakültesi mezunu olacağım!... Ne iş olsa yaparım! *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1529-1547.
- Demir, N. (2011). Öğretmen istihdamı ne kadar esnek? *Eleştirel Pedagoji Politik Eğitim Dergisi*, Yıl:3, s.15, ss.56-58.

- Doğan, C. (2005). Türkiye’de sınıf öğretmeni yetiştirme politikaları ve sorunları. *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 35, 133-149.
- Doğan, N. & Şahin, A. (2009). Öğretmen adaylarının ilköğretim okullarına atanma durumunu yordayan değişkenler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 183-199.
- Doğan, S., Beşir Demir, S. & Turan, N. (2013). Ücretli öğretmenlik uygulamasının değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(12), 371-390. Ankara, Türkiye.
- Eraslan, L. (2011). Öğretmenlik mesleğine girişte kamu personeli seçme sınavı (KPSS) yönteminin değerlendirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 8(1).
- Erdem, E. & Soylu, Y. (2013). Öğretmen adaylarının KPSS ve alan sınavına ilişkin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 223-236.
- Erten, F. (2018, Nisan 18). Atanamayan öğretmenlerin çilesi. *Milli Gazete*.
- Gemici, Y. (2008). Eğitimde sendika-yönetim ilişkileri (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Gökçe, A. T. (2014). Atanamama nedeniyle farklı bir mesleğe yönelen işsiz aday öğretmenler üzerine bir çalışma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:2, sayı:1, s.191-208.
- Göker, S. D. & Gündüz, Y. (2017). Dünya ölçeğinde öğretmenlerin saygınlık statüsü ve özlük hakları. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(213), 177-196.
- Gönülaçar, Ş. (2016). Türkiye’de öğretmen imajı ve itibarı üzerine bir inceleme. *Academia.edu*. Ankara, Türkiye.
- Gündoğdu, K., Çimen, N. & Turan, S. (2008). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavına (KPSS) ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 35-43.
- Güven, S. & Gizem, D. A. K. (2017). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavına (KPSS) ilişkin oluşturdukları görsel metaforlar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 8(15), 2-16.
- Güvercin, G. (2014). Öğretmenlik Mesleğinde Kökten Bir Dönüşüm: Ücretli Öğretmenlik. In A. Yıldız (Ed.). *İdealist Öğretmenlerden Sınava Hazırlayıcı Teknisyene: Öğretmenliğin Dönüşümü* (pp.139-178). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Karaçanta, H. & Koç, Z. (2015). Öğretmen adaylarının KPSS kaygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 10(11), 35-43.
- Karadağ, Y., Aydoğmuş, M. & Kesten, A. (2020). Sözleşmeli öğretmenlik ve sözlü sınav: Öğretmen adayları ne düşünüyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 237-266.
- Karagözoğlu, G. (2009). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarına Genel Bakış. Eğitimde Yansımalar: IX-Türkiye’nin Öğretmen Yetiştirme Çıkmazı Ulusal Sempozyumu (s. 11-18). Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 1-14.
- Keçeci, B. (2021). Öğretmenlerin meslekten ayrılma nedenleri: Bir durum çalışması (Master’s thesis, İstanbul Kültür Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı/Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bilim Dalı).
- Kiraz, Z. & Kurul, N. (2018). Türkiye’de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 270-302.
- Koşar, D., Emre, E. R., Koşar, S. & Kılınç, A. Ç. (2018). Öğretmen atamalarında sözlü sınav uygulamasının değerlendirilmesi: Atanan ve atanamayan öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı nitel bir analiz. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 135-162.
- Köse, A. (2017). Pedagojik formasyon eğitiminde görevli akademisyenlere göre pedagojik formasyon uygulaması: Sorunlar, çözüm önerileri. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, 18(2).
- Kuran, K. (2012). Öğretmen adaylarının KPSS kursu veren dersanelere ve KPSS’ye ilişkin görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 143-157.

- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- McCracken, G. (1998). *The Long Interview*. London: Sage Publications.
- Nartgün, Ş. S. (2008). Aday öğretmenlerin gözüyle Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı eğitim kurumlarına öğretmen atama esasları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 47-58.
- Öğülmüş, K., Yıldırım, N. & Aslan, G. (2013). Ücretli öğretmenlerin görevlerini yaparken karşılaştıkları sorunlar ve ücretli öğretmenlik uygulamasının okul yöneticilerince değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 12(4), 1086-1099.
- ÖSYM (2022). 2022 KPSS Lisans (Genel Yetenek - Genel Kültür, Eğitim Bilimleri, Alan Bilgisi, ÖABT ve ÖABT-İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenliği) Oturumlara Göre Aday Sayıları. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2022/KPSS/LISANS/sayisabilgiler_21102022.pdf
- Özay, E., Diken, E. H. & Gül, Ş. (2017). Biyoloji öğretmen adaylarındaki tükenmişlik ve KPSS kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(3), 991-1012.
- Özsarı, İ. (2008). Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin KPSS merkezi sınavı odaklı gelecek kaygıları ve mesleki beklentileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Polat, S. (2013). Ücretli, öğretmenlik istihdamının yarattığı sorunlar üzerine nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(28).
- Rummel, R. J. (1970). *Applied Factor Analysis*. Evanston: Northwestern University Press.
- Saç, C. (2016). 2002-2014 yılları arasında öğretmen yetiştirme atama politikalarının değerlendirilmesi (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Safran, M. (2014). Eğitim fakülteleri, öğretmen yetiştirme süreci ve yeni arayışlar. Öğretmen yetiştirme politika ve sorunları uluslararası sempozyumu IV- ISPITE 2014-15-16 Mayıs 2014, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 2.
- Sezgin, F. & Duran, E. (2011). Kamu personeli seçme sınavının (KPSS) öğretmen adaylarının akademik ve sosyal yaşantılarına yansımaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9-22.
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceğine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184.
- Şahin, İ. (2022). Görünmeyen el'den sınırsız sömürü paradigmasına: Atanmayan öğretmen sorunu. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, cilt.20, sa.77, ss10-30.
- Şar, A., Işıklar, A. & Aydoğan, İ. (2012). Atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumunu yordayıcı değişkenlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 257-271.
- Şimşek, G., Ercan, F. & Karar, H. (2013). Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin dönüşümü /dönüştürülme çabaları: Ulus devletin muhafızlarını yetiştirmekten sermaye için emek gücü yetiştirmeye. Sendika Org.
- Tösten, R. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin kamu personeli seçme sınavına (KPSS) yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Kars İli örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 109-123.
- Tuncer, M. (2012). Türkiye'deki kadrosuz öğretmen istihdamının kadrosuz istihdam edilen öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3).
- Tunç, B. & Taner, S. G. (2020). Kamusal eğitim ve eğitim hakkı bağlamında ücretli öğretmenlik uygulamasının değerlendirilmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 2(1), 22-44.
- Uygun, S. (2012). Basında öğretmen sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(194), 72-91.
- Uyulgan, M. A. & Akkuzu, N. (2015). Öğretmen adaylarının gözünden nitelikli öğretmen seçimi: Ortaöğretim Fen ve Matematik alanları öğretmenliklerinin durumu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 917-940.
- Ünal, L. I. (2011). Öğretmenliğe ve Öğretmen Yetiştirmeye İlişkin Ekonomi Politik bir Çözümleme. (Ed. Songül Aynal Kilimci). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Kitabı. Ankara. Pegem Akademi Yayınları.

- Ünsal, S. (2018). Türkiye’de öğretmenlik mesleğinin statüsüne ilişkin bir pareto analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 111-130.
- Ünsal, S. (2021). Öğretmenlik mesleğinin tanımı, önemi ve öğretmenlerin değişen rolleri üzerine nitel betimsel araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1481-1504.
- Yazıcı S. D. & Cemaloğlu, N. (2022). Türkiye’nin öğretmen profilinin OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 15-40.
- Yıkılmaz, A. & Alıncak F. (2021). Ücretli öğretmenlik yapan Beden Eğitimi öğretmeni adaylarının karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerilerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 57-70.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. & Ünlü, D. (2014). Metaforlarla öğretmenliğin dönüşümü. *Eleştirel Pedagoji*, (35), 13-20.
- Yılmaz, M. (2018). Ücretli öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(25), 102-116.
- Yüksel, S. (2004). Öğretmen atamalarında merkezi sınav uygulamasının (KPSS) değerlendirilmesi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, Malatya.